

вільної, багатой, щасливої людини – це була людина, яка живе у процвітаючій країні Рад.

Таким чином, кіно – естетичний феномен культури, який має здатність впливати на масову свідомість населення в силу синтезу візуальних, звукових, емоційних, технічних та інших чинників. Поліфункціональність та масовість кінематографа затверджує його центральне місце у сучасному мистецтві. Кінематограф як мистецтво мільйонів, має ряд специфічних можливостей, однією з яких є здатність впливати на свідомість глядацької аудиторії. Більшовицький уряд активно використовує кіно як засіб маніпуляції, тоталітарної пропаганди, утвердження нового комуністичного світогляду, цінностей, норм та поширення нового побуту.

Список використаних джерел

1. Зельдович Г., Чахирьян Г. Самое важное, самое массовое из искусств. – М. : Госкиноиздат, 1940.
2. История советского кино. 1917-1967 : в 4-х т. – Т. 1. – М. : Искусство, 1969.
3. Шепелерн П. Мистецтво, яке водночас – індустрія // Кур'єр ЮНЕСКО. – 1995. – № 9-10. – С. 4-6.
4. Рибаків М. Десята муза в Києві // Українська культура. – 1996. – № 9-10. – С. 27-30.
5. Український і світовий кінематографі // Шевчук О. Л. Українська і зарубіжна культура. – К., 2002.
6. Скуратівський В. Кіно – як “відкриття людини” // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 1-2. – С. 65-88.
7. Ігошкіна Н. Кіномистецтво як вид художньої творчості // Практична філософія. – 2003. – № 2. – С. 149-154.
8. Криницький А. И. Задачи советского кино. – М. : Теа-кино-печать, 1929.
9. Лисецький С. Индустрія чи мистецтво? // Сучасність. – 2006. – № 2. – С. 109-115.
10. Ферро М. Кино и история // Вопросы истории. – 1993. – № 2. – С. 47-57.
11. Некоторые вопросы марксистско-ленинской эстетики. Сборник статей. – М. : Гос. изд. полит. лит., 1954.
12. Бонч-Бруевич В. Л. Ленин и кино. По личным воспоминаниям // Самое важное из всех искусств. – М. : “Искусство”, 1973.
13. Гак А. Пошук нових документів // З історії кіно / Ред. колегія : С. С. Гінзбург, Ю. А. Красовський та ін.
14. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 755.
15. Лучина Н. Кіно – мистецтво мільйонів. – К. : Мистецтво, 1968.
16. Богомолов Ю. По мотивам истории советского кино // Искусство кино. – 1989. – № 8. – С. 56-67.
17. Тримбач С. Кіно // Сучасність. – 1998. – № 5. – С. 136-145.
18. Фото й кіно. Громадськість на селі. Організація й робота осередку ТДРФК (Практичні поради). – Харків. – 1930.
19. Трайнин И. П. Кино на культурном фронте. – М. : Теакино-печать, 1928.
20. Троцкий Л. Д. Водка, церковь и кинематограф / Н. Лебедев. Кино. Его краткая история. Его возможности. Его строительство в советском государстве. – М. : Госиздат, 1924.
21. Большаков И. Тридцать лет советского кино // 30 лет советской кинематографии. Сборник статей / под общ. ред. Д. Еремина. – М. : Госкиноиздат, 1950.
22. Шумяцкий Б. За высокую идейность фильма // Материалы для беседчиков по вопросам кино в СССР (к областному кинофестивалю молодежи в Приморье). – Владивосток, 1936.

Samoilenko T. I., search engine of department of an archive is a conduct, newest history and special historical disciplines, Tcherkasy national university im. Bohdan Khmelnytsk (Ukraine, Tcherkasy), seka7407@rambler.ru

The cinema is an art of the XX century

The article deals with questions of origin and formation of cinema, and the search of development directions and growth of the young art of the twentieth century. The cinema problems in that period are considered, methods and tools which they were solved.

Keywords: cinema, history of cinema.

Samoilenko T. I., соискатель кафедры архивоведения, новейшей истории и специальных исторических дисциплин, Черкасский национальный университет им. Богдана Хмельницкого (Украина, Черкассы), seka7407@rambler.ru

Кинематограф – искусство XX века

В статье рассмотрены вопросы зарождения и формирования кинематографа, а также поиск направлений развития и становления молодого искусства XX века. Освещены проблемы, которые возникали в то время перед кинематографом, методы и средства, которыми они решались.

Ключевые слова: кинематограф, история кино.

* * *

УДК 94(100)''05

Лукашенко А. І.
кандидат історичних наук, доцент кафедри
країнознавства та міжнародного туризму,
Київський міжнародний університет
(Україна, Київ), a.lukashenko@list.ru

ПОЛЮВАННЯ НА ДИЯВОЛА ТА АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБРАЗУ ЖІНКИ В ПОВСЯКДЕННІЙ ІСТОРІЇ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Проаналізовано ідеологічні витоки інквізиції, насамперед ті, що пов'язані з ідеологією християнського дуалізму. Встановлено умови початку інквізиції, специфіку розгортання у різних країнах. Охарактеризовано специфіку слідства та допитів, а також їх зв'язку з християнською ідеологією. Визначено дійових осіб, організаторів та виконавців інквізиційних процесів, їх стратегію та тактику. Проаналізовано особливості інквізиції у католицьких і протестантських країнах. Виявлено причини дияволізації середньовічних традицій. З'ясовано місце жінки у інквізиційних процесах, причини дияволізації постаті жінки та їх наслідки. В статті використано низку методів, серед яких: історико-хронологічний, ретроспективний, метод аналізу та синтезу, описовий тощо.

Ключові слова: інквізиція, католицизм, протестантизм, Бог, Диявол, християнський дуалізм, Папа римський, жінка, відьма, середньовіччя.

Добу середньовіччя називають темними віками і не в останню чергу це пов'язано з інквізицією. Полювання на Диявола, переслідування еретиків, палаючі вогнища – все це було частиною епохи середньовіччя. Звісно, основоположною причиною зазначених подій була інтерпретація християнства Церквою, яка в обличчі Папи була непогрішимою, а отже останній дозволялося все. Проблематика інквізиції та дияволізації західноєвропейської культури досліджена достатньо ґрунтовно. Проте проблема полювання на Диявола не достатньо висвітлена з огляду впливу останньої на трансформацію образу жінки в добу середньовіччя. Крім того, в історичних дослідженнях часто вислизає аналіз першопричин інквізиції, тобто дослідники не дають відповідь на питання, що саме дало право знищувати населення католицької церкви, чому такого тотального винищення населення не відбувалося на теренах східнохристиянської цивілізації. З'ясування відповідей на це питання – ось в чому і полягає мета даної статті. І звісна річ, результати такого дослідження є актуальними, з огляду на не допущення подібної практики, так як відомо, що Диявол двічі не входить в одні і ті ж двері і тільки проаналізувавши причини і витоки кривавих подій, ми можемо докласти зусиль, щоб останні не повторились.

Проблематикою інквізиції, і в цілому діяльністю середньовічної церкви займалася низка дослідників, зокрема: Е. Поньон [5], П. Жаворонков [2], А. Гуревич, А. Лукашенко, К. Армстронг та низка інших дослідників.

Відносно спокійний період існування для населення Західної Європи закінчується наприкінці ХІІ ст. здебільшого у зв'язку з поширенням ересей. Масштаби проблеми, з якою зіштовхнулася Церква, пов'язані з

діяльністю богомилів, сект вальденсів і катарів. Вона посилювалася також натиском турків. Усе це пояснює появу страху, який дуже добре проаналізував Жан Делюмо, пов'язавши його з надприродною силою, а саме Дияволом. У цей час дияволізація еретиків стала потрібною як ніколи раніше. Адже якщо вони – агенти Сатани, вони винні в усіх неподобствах. Відновивши суди, які з давніх часів велися з приводу релігійних дисидентів, що йдуть проти природи, їх стали звинувачувати в зборах, що супроводжуються оргіями, на яких через присутність демонів відбуваються інцест, скотолозтво, дітовбивство, канібалізм [1, с. 73].

У цілому на теренах Західної Європи офіційне звинувачення у поєднанні ересі–інцесту–канібалізму вперше фіксується в 1022 р., під час страти еретиків в Орлеані. Ця ідея дуже швидко завойовує інтелектуальні і правлячі кола, де з'являється переконання, що Диявол особисто керує нічними оргіями еретиків, набуваючи вигляду тварини, найчастіше – kota. Такі повідомлення можна знайти, у 80–х рр. XII ст. в єпископа Паризького Гійома Овернського, а також в англійця Уолтера Мепа. Це питання обговорювалося на IV Латеранському Вселенському соборі 1215 року. А полювання на відьом уперше було організоване в Німеччині, у 30–х рр. XIII ст.

Якщо не можна безпосередньо знищити Диявола, слід зруйнувати його плани з повалення християнства, викриваючи його і спалюючи його помічників. У цьому був твердо переконаний Конрад Марбурзький. Цей інквізитор, одержимий фанатичними ідеями, був поставлений в 1231 р. на Майнське архієпископство. І до 1233 року, коли він був убитий, він насаджував навколо себе жах, спалюючи без розбору еретиків і відьмаків і підігриваючи параноїдальний страх перед Дияволом. Також він переконував Папу Римського в реальності проведених еретиками шабашів, і в 1233 р. Григорій IX у своїй буллі “Глас в Римі” (Vox in Rama) описує ці нічні зборища, де Сатана виступає у вигляді kota, жаби, блідого кажана або наполовину чорної, наполовину виблискуючої людини. “Ці еретики, – йдеться в буллі, – поклоняються Люциферу як істинному творцеві світу, несправедливо вигнаного Богом в пекло, який, завдяки їх допомозі, поверне собі владу” [2, с. 158]. Після смерті Конрада багаття загасли. Однак на самому високому рівні церковної ієрархії продовжувала міцніти думка про реальне існування шабашів. Так, Диявол почав свою підривну діяльність. І звідси – необхідність у гоніннях на його прихильників. Ця думка повторюється в низці булл, виданих понтифіками протягом трьох століть. У 1318 році Іоанн XXII, виносячи вирок членам секти вальденсів, звинуватив їх у проведенні нічних оргій в печерах. Цей же римський Папа у 1326 р. зробив рішучий крок, в офіційній формі об'єднавши чаклунство і ересь в буллі: ті, хто уклав договір з Дияволом, хто використовує демонів в колбах, люстерках підлягають спалюванню на багатті. Виникла усталена термінологія. Термін “шабаш” уперше був застосований у 40–х рр. XIV ст. В епоху відродження римські Папи послалили цей тиск. У 1484 р. Інокентій VIII у своїй так званій відьомській буллі “Summis desiderantes” з підзаголовком “Пісня війни проти пекла” заявив, що Рейнська область була заповнена відьмами через те, що інквізитори Шпенглер і Інсторіс були повністю на їх стороні. У

1500 р. Александр VI заявляє про поширення чаклунства в Богемії і Моравії. У 1513 р. Юлій II вказує інквізитору кременському переслідувати тих, хто поклоняється Дияволу. Лев X, Адріан VI, Климент VII – всі вони діяли в тому ж напрямку в 1521–1526 рр.

Кельнський Вселенський собор 1536 року відлучив від Церкви кліриків, що вдавалися до чаклунства. Вселенський собор у Комбре 1565 року наклав заборону на чаклунство. Реймський собор 1583 року відлучив від Церкви чаклунів, “які уклали договір з Дияволом”. Булли “Небес і землі” (Goelueterrae) 1585 р. і “Всюдиущість Бога” (Omnipotentis Dei) 1623 року в черговий раз підтвердили всі звинувачення, і репресії досягли такого розмаху, що стурбований Урбан VIII (1623–1644) запропонував суддям оперувати більш переконливими доказами провини. Хвиля досягла своєї вершини і з цього моменту почала спадати [3].

Протестантський світ також був цілком втягнутий у велике полювання на Диявола, що досягло апогею в період від 20–х рр. XVI ст. до 20–х рр. XVII ст. У півтора десятках синодів Сполучених провінцій виносилися вирок за чаклунство. У Франції були прийняті постанови кальвіністськими зборами в Монтбане (1594 р.), Монпельє (1598 р.) і Ла-Рошелі (1607 р.). 1563 р. в шотландське законодавство була внесена резолюція, спрямована проти відьом, а перший юридичний документ, що стосується цього питання в Англії, датується 1542 р.

Світська влада не залишалась осторонь. Візьмемо, наприклад, Нідерланди. У 1532 р. Карл V оприлюднив документ “Королівська кара” (Nemesis Carolina), який передбачав процедури переслідування всіх, хто займається чаклунством. Наказувалося, використовувати при необхідності тортури. Документ містив список чаклунських дій, які в певному сенсі офіційно дозволялися. У постановах 1570 р., 1592 р., 1595 р., 1606 р., що склали свого роду антисатанинський кодекс, простежується, тим не менш, певне занепокоєння з приводу зловживань, що мають місце у репресіях. У ньому було викладене наполегливе прохання використовувати тільки “юридичні методи і розумні засоби”, виключивши, наприклад, випробування водою, суть якого в підвішуванні обвинуваченого (при цьому великий палець правої руки прив'язувався до великого пальця лівої ноги і те ж саме з іншими кінцівками) над річкою або колодязем, після чого його занурювали у воду, щоб побачити, чи може він пливти. Останнє вважалося незаперечним доказом чаклунства. Той же, хто тонув, відповідно, вважався невинним. Постанови містили також вказівку діяти помірковано, щоб не поширювати знання про демонічну діяльність серед тих, хто про неї не відає. Крім того, можна спостерігати зміни в місцевому законодавстві стосовно, наприклад, дітей чаклунів. До цих пір їх, як і дорослих, катували і спалювали живцем. 1590 р. єпископ міста Турне повелів “як слід викласти їм основи віри, навчити, а потім привести до покаяння в тяжкому гріху, після чого відправляти їх на сповідь, а якщо буде потрібно – провести вигнання диявола”. 1612 р. було заборонено страту над особами, які не досягли шлюбного віку. Їх змушували бути присутніми на страті своїх батьків, після чого поміщали в сирітські будинки при монастирях для здобування освіти [4, с. 206].

Ставлення до Диявола змінювалося впродовж середньовіччя. Страх перед ним був завжди досить великий, але успішне протистояння нечистій силі до пізнього середньовіччя уявлялося можливим. Від самого свого виникнення чернецтво вважалося “воїнством Христовим”, протиборчим Дияволу. З XI ст., завдяки розвитку лицарства, у сутичці сил добра й зла людині в боротьбі з нечистим духом можуть допомогти святі заступники і особливо Богоматір; вона в силах примусити Диявола анулювати укладений ним з людиною договір (сюжет, відомий з раннього середньовіччя, вперше отримав літературне оформлення бл. 1261 р. в драмі “Чудо про Теофіля” французького поета Рютбефа (бл. 1230–бл. 1285)).

Богослови, передусім у XII–XIII ст., у період боротьби з альбігойською ересю, активно наполягали на обмеженості могутності Диявола і підпорядкованості його Богу. Ще в першій половині XIV ст. король Франції Філіп VI Довгий (1293–1350 рр., король з 1328 р.), дізнавшись про наведення на нього порчі, сказав: **“А нумо подивимося, хто сильніший: Диявол – щоб мене погубити, чи Бог – щоб мене врятувати”**. Але саме з XIV ст. в атмосфері загального страху, характерного для кінця середньовіччя, посилюється відчуття безсилля перед Дияволом. Віра в могутність Сатани досягає піку в XVI – поч. XVII ст. Його воїнство здається незліченним, його слуги всюди, турки, індійці Америки, відьми й чаклуни, іудеї, жінки, протестанти – для католиків – і католики – для протестантів. Цей страх перед нечистою силою виявлявся однією з причин зростаючого антифемінізму, “полювання на відьом”, хвилі єврейських погромів і кривавого озлоблення релігійних воєн. Сила Диявола здається щонайменше рівна силі Бога, і селяни в XVI ст. добрий урожай приписують люб’язності Сатани [5, с. 19].

Тривожна атмосфера, у якій проходили перші великі процеси початку XIV століття, коли превалювали політичні мотиви, чудово показана в знаменитій книжці Нормана Кона “Демонізація християн в християнському світі Середньовіччя”. Найактивніше ініціювалися подібні процеси у Франції в роки правління Філіпа IV Красивого. Першою людиною, засудженою за чаклунство на процесі 1310–1311 рр. посмертно, був папа римський Боніфаций VIII. Процедура була розпочата Гійомом де Ногаре з метою підірвати довіру до старого ворога французького короля. Він висунув звинувачення в укладенні договору Папи з Дияволом у своїй боротьбі проти сімейства короля. Були використані свідчення очевидців, які чули, як Папа вигукнув у люті: “Де ж взялося це сімейство, яке, як ти обіцяв, буде мені підкорятися? Я віддав тобі за це свої тіло і душу” [5, с. 21]. За кілька років до цього той же Ногаре використовував таку ж методику дияволізації для того, щоб позбутися від тамплієрів, звинувативши їх у поклонінні сатанинському ідолу. А в 1308–1309 рр. єпископ ТруаГішар вправ жертвою аналогічних інсинуацій. Двадцять сім свідків стверджували, що він син демона-інкуба і стерильної матері, і будинок його батька згодом був названий “будинком Диявола”. У 1317 р. Папа Іоанн XXII заарештував єпископа Каорського Уго Жеро за *malefīcium* (лиходійство, заподіяння шкоди). Він був спалений живцем, а його попіл викинутий в Рону. З цього часу події взяли лавиноподібний характер. Досить

швидко судді переконалися в тому, що відьми здатні переміщатися по повітрі з великою швидкістю. У 30–40 рр. XIV ст. почалися Тулузькі процеси над відьмами. Тут мова йшла про шабаші. Справи множилися [6, с. 75].

Жертвами ставали, як звичайно, сільські жителі. Усе це були бідні, але не знедолені люди. Велика частина жертв репресій належить до католицьких країн. Однак, протестантські судді були не менш активними, наприклад, в Шотландії з 102 осіб, відданих суду за період з 1537 по 1630 р., 90% були страчені. Водночас репресії були рідкісні в Папській області. Крім того, жінок за-суджували частіше, ніж чоловіків. У середньому вони склали 80% від загальної кількості жертв. Це співвідношення коливалося від 69% у Люксембурзі до 87% у Валлонії. Більше половини з них були самотніми, 37% з них вдови; середній вік – 60 років. Так, Диявол надавав перевагу жінкам. З точки зору суддів саме вони стають основними посередниками в діяльності Сатани у світі.

Дияволізація жінки була певною мірою проявом одвічного підсвідомого страху чоловіка перед красивою і спокусливою істотою, яка одночасно настільки тасмнича, нечиста і небезпечна. Головний гріх для жінки – хтивість, про яку йдеться в безлічі текстів, починаючи з таких авторів, як апостол Павло і Тертуліан. Усе це призвело до того, що жінка перетворилася на жертву, найподатливішу на обіцянки Диявола. Так, сексуально незадоволений священнослужитель звинувачує Диявола в плотських спокусах, а в жінці бачить згубну істоту, яку Сатана використовує для того, щоб заманити чоловіка в пекло. Ці “амазонки Диявола”, як називає їх Святий Ієронім, мають репутацію нездатних устояти перед демоном. Це підтверджує занепадницька література, починаючи з Жана Бодена, для якого “сама сила тваринної пристрасті звела жінку до крайності, щоб грати її апетитами або бажанням помститися за себе”. Так, на думку провідних релігійних діячів, під час шабашів відьми вдаються до сексуальних контактів з Дияволом, при цьому вони відчувають велику насолоду або сильний біль. Ці “відьми”, серед яких багато жінок літнього віку, самотніх, вдів – часто на процесах визнавали, що ці сексуальні контакти були прямим породженням їх еротичних мрій і галюцинацій.

Залишається пояснити, звідки взявся такий успіх дияволізму. Для початку відділимо реальність від вигадки. Зрозуміло, шабаші завжди існували лише в уявленнях суддів і деяких обвинувачених, як це добре показали Норман Кон, Робер Мандру, Жан Делюмо та інші автори. Історики дуже рідко (наприклад, Жанна Фавре) стверджували, що така практика існує. Багато етнологів та істориків вважають, що насправді протягом сторіч могли напівпідпільно усталитися деякі язичницькі культури – наприклад, Діани або Януса (до речі, один з ликів Януса – рогатий і символізував зміну пір року) і тому могли породити думку владної верхівки, що існує культ Люцифера. Глибоке релігійне невігластво, яке з подивом відзначили місіонери XVII століття в європейській глибинці, залишало відкритими двері для будь-яких синкретичних проявів. У деяких селищах Бретані почитали місяць, сонце, камені, водні джерела. В області басків – місця язичницьких культів, наприклад, гроти, джерела, менгіри

асоціювалися, за свідченням Х. Бароха, з “ватажком відьом, богинею гір, що живе високо на вершинах і яку іменують Дамою або Панною”. Цілком імовірно, що розмови про шабаші жили і ці факти. Твердження ж, що вони були саме в честь Диявола, надто непереконливі. Очевидним же залишається існування магічної свідомості та віри в здатність, використовуючи окультні знання, насилати хвороби, перешкоджати сексуальним відносинам і губити врожаї.

Так, на думку Ж. Делюмо, процеси над чаклунами стали самозахистом домінуючою етики проти колективної практики. Дияволізація народних обрядів була потрібна для того, щоб легітимізувати і тим самим полегшити боротьбу з ними. Той же прийом застосовувався щодо богохульства, ересі, поширення атеїзму. Питання ставляться таким чином, що вони неблаганно підштовхують до зізнань, які, втім, враховуючи реальність застосування тортур, гарантовані у будь-якому випадку: “Якщо не всі з нас зізналися в тому, що є чаклунами, єдина цьому причина полягає в тому, що не всіх нас піддали тортурам” – Писав у 1631 р. єзуїт Ф. Шпес. Можливість появи такого сміливого критичного зауваження сигналізує, що до цього часу процес пішов на спад [6, с. 89].

А тепер звернемося до атрибутів апокаліптики. Так, страх перед Дияволом, асоціювався із прийдешнім Другим пришестям і Страшним Судом, а доба відродження, пов’язана з особливим загостренням апокаліптичних передчуттів посилила репресивний механізм інквізиції, як засіб боротьби із Антихристом. Цей зв’язок простежується в передмові до “Молоту відьм”: “Серед бід приреченого світу, в той час коли все йде нанівець, гріховність людська розцвітає буйним садом, ворог знає, що недовго йому залишилось панувати. Саме тому він поспішає посіяти на Господньому полі нечувану ересь, тобто чаклунство та відьомство” [7, с. 89]. В період із 1320 по 1420 рр. вийшло 13 трактатів про відьомство, із 1435 по 1486 рр. (рік виходу “Молоту відьм”) подібних трактатів було вже 28 [3]. “Молоту відьм” передувала булла Іннокентія VIII (1484 р.), яка засвідчувала, що складнощі життя того періоду (епоха Відродження) змусила Папу посилити гоніння на відьм в Німеччині. Автори “Молоту відьм” розмістили буллу на початку книги. Саме ця книга сприяла прирівнянню будь-яких проявів народних вірувань, не пов’язаних з церковним вченням, до ересі, перетворивши громадські суди в репресивний механізм. Зазначимо також, що системність книги, висвітлена в ній методологія допиту і суду, перетворила її в практичні рекомендації для інквізиторів. Саме цим пояснюється той успіх, яким вона користувалася в ті часи. Жодне із подібних видань по демонології, ні до, ні після не перевидавалося як “Молот відьм” 14 разів за період із 1487 р. по 1520 р. Останнє засвідчує зіткнення масового ідеологічного культу Апокаліпсису із католицьким, офіційним, апокаліптичним культом, останній в цьому протистоянні навіть заборонив називати проповідникам точну дату апокаліпсису, посилюючи репресивний механізм проти можливих і неможливих загроз авторитету католицької церкви (папою Леоном X 19 грудня 1516 року на одинадцятій сесії V Латранського собору було заборонено проповідникам вказувати точну дату пришестя Антихриста і Страшного Суду).

Так, полювання на відьом на пряму пов’язано із трансформацією образу Диявола, від злодія–спокусника до всемогутнього божества. Жінка стала жертвою культу Диявола як уособлення хтивості і спокуси. Крім того, під звинувачення у відьомстві і у зв’язках з Дияволом підпадали також неугідні Церкві або світським правителям особи. Очевидним є те, що полювання на відьом було здебільшого ідеологічною ширмою в боротьбі з можливими загрозами для пануючої системи влади, хоча і знаходило заагітованих прихильників–виконавців інквізиції.

Список використаних джерел

1. Леманн А. Иллюстрированная история суеверий и волшебства от древности до наших дней / А. Леманн. – М., 1900. – 270 с.
2. Цит за: Роббинс Р. Х. Энциклопедия колдовства и демонологии / Р. Х. Роббинс. – М., 1996. – 548с.
3. Свешникова М. Папа римский благословил охоту на ведьм [Електронний ресурс] / Мария Свешникова. – Режим доступу: http://www/gumer/info/bogoslov_Buks/History_Church/Article/svesh_paparim.php
4. Скворцов–Степанов И. И. О вере в бога и вере в дьявола, в его кн.: Избранные атеистические произведения / И. И. Скворцов–Степанов. – М., 1959. – 382 с.
5. Минуа Ж. Дьявол / Жорж Минуа. – М.: Астрель, 2004. – 38 с.
6. Делюмо Жан. Ужасы на Западе / Делюмо Жан. – М.: Голос, 1994. – 326 с.
7. Шпенглер Я., Инсторис Г. Молот ведьм / Якоб Шпенглер, Генрикус Инсторис. – М.: Просвет. – 284 с.

References

1. Lemann A. Ilyustrirovannaya istoriya sueveriy i volshebstva here drevnosti do our dney / A. Lemann. – M., 1900. – 270 s.
2. Zut za: Robbins R. Enziklopediya koldovstva i demonologii / R. Robbins. – M., 1996. – 548 s.
3. Sweshnikowa M. Papa rimskiy blagoslovil ohoty na ved'm [Electronic resource] / Mariya Sveshnikova. – Reshym dostypu: http://www/gumer/info/bogoslov_Buks/History_Church/Article/svesh_paparim.php
4. Skworcov–Stepanova I. I. Oh vere v Bogai vere v d'yavola, in ego kn.: Izbrannye / Skworcov–Stepanova I. I. – M., 1959. – 382 s.
5. Minua J. Devil / Georges Minua. – M.: Astrel, 2004. – 38 s.
6. Delyumo Jean. Ushasy na Zapade / Delumeau Jean. – M., 1994. – 326 s.
7. Shpengler Ya, Instoris G. Molot wedm / Jakob Spengler, Genri- kus Instoris. – M.: Clearance. – 284 s.

Lukashenko A. I., Ph.D. in History, Associate Professor of Geography and International Tourism Kyiv International University (Ukraine, Kiev), a.lukashenko@list.ru

Hunt on Devil and analysis of transformation of appearance of woman in everyday history of Western Europe

In the article is analysed ideological sources of inquisition, above all things those which are related to ideology of christian dualism. The terms of beginning of inquisition are set, specific of development in different countries. The specific of investigation and interrogations, and also their copula, is described with christian ideology. Certainly actings persons, organizers and performers of inquisition processes, their strategy and tactic. The features of inquisition are analysed in catholic and protestant countries. Found out reasons of diyavolizacii of medieval traditions. The place of woman is found out in inquisition processes, reasons of diyavolizacii figure of woman and their consequences. The row of methods among which is used in the article: istoriko–khronologichnyi, retrospective, method of analysis and synthesis, descriptive and others like that.

Keywords: inquisition, catholicism, protestantism, God, Devil, christian dualism, Papa, woman, witch, dark ages.

Лукашенко А. И., кандидат исторических наук, доцент кафедры страноведения и международного туризма, Киевский международный университет (Украина, Киев), a.lukashenko@list.ru

Охота на Дьявола и анализ трансформации образа женщины в повседневной истории Западной Европы

Проанализированы идеологические истоки инквизиции, в первую очередь те, которые связаны с идеологией христианского дуализма. Установлены условия начала инквизиции, специфика развертывания в разных странах. Охарактеризована специфика следствия и допросов, а также их связь, с христианской идеологией. Определены действующие лица, организаторов и исполнителей.

телей инквизиционных процессов, их стратегии и тактики. Проанализированы особенности инквизиции в католических и протестантских странах. Обнаружены причины дьяволизации средневековых традиций. Выяснено место женщины в инквизиционных процессах, причины дьяволизации фигуры женщины и их последствия. В статье использован ряд методов, среди которых: историко-хронологический, ретроспективный, метод анализа и синтеза, описательный и тому подобное.

Ключевые слова: инквизиция, католицизм, протестантизм, Бог, Дьявол, христианский дуализм, Папа римский, женщина, ведьма, средневековье.

* * *

УДК 94(479.24)

Назарли А. Э.
доктор философии по истории,
старший научный сотрудник, Институт истории
НАН Азербайджана (Азербайджан)

ПРЕСТУПЛЕНИЯ И БЕСЧИНСТВА XI КРАСНОЙ АРМИИ В ШАМАХИНСКОМ УЕЗДЕ

Говорится о бесчинствах и преступлениях XI Красной Армии в Шамахинском уезде. Эти бесчинства в основном были в отношении мусульманского населения уезда. Эти бесчинства не проходились без участия провокаций представителями местной армянской части населения. Оккупация не только отразилась в экономике, но так же на просвещении этого уезда.

Ключевые слова: преступление, зверства, арест, революционный комитет, школа.

(статья друкується мовою оригіналу)

27 апреля 1920 г. независимая демократическая Азербайджанская Республика (1918–1920 гг.) прекратила своё существование в результате оккупации Северного Азербайджана. С этого дня начался новый этап развития Азербайджана теперь уже в рамках советской власти. Прибывшая в Азербайджан XI Красная Армия совершала бесчинства, преступления, зверства во всех уездах, в т.ч. Шамахинском.

Население Шамахинского уезда составляло 100 тыс. человек, в уезде имелось 130 селений, из них 7 молоканских [2, л. 15, 42]. В результате учинённого армянами мартовского 1918 г. геноцида азербайджанцев 70 селений были razорены дотла, 25 тыс. жителей уезда голодало [2, л. 12].

Из доклада в ЦК АКП(б) Чрезвычайного Комиссара Шамахинского уезда А. Ширвани (17 июля 1920 г.) видно, что уезд находился в исключительных условиях, вызванных кровавыми событиями 1918 года. Город Шамахи представлял собой одни развалины разрушенных домов. По одной улице в нижней части города кое-как было восстановлено несколько десятков полуразрушенных домиков, в которых жили около 2 тыс. человек, и несколько лавочек и чайных. В верхней части города в нескольких уцелевших домах, испытывая крайнюю тесноту, разместились правительственные учреждения. В большинстве селений дома были разрушены и сожжены. Беженцы возвращались на свои “родные пепелища” и были вынуждены жить под открытым небом. Со дня оккупации население уезда подвергалось всевозможным притеснениям как со стороны различных закупочных комиссий XI Армии, агентов воинских частей, так и лиц, занимавших ответственные посты в уезде. Это ясно доказывали около 500 письменных жалоб, поданных Ширвани населением уезда [2, л. 100].

Присутствие воинских частей в составе трёх полков, поглощавших большое количество хлеба, забиравших подводы в страдное время уборки хлеба, сильно отра-

жалось на положении сельчан, которым по вине военных грозил голод. При этом в уезд дополнительно были присланы ещё 4 тысячи красноармейцев Атаманской Бригады. Немало было случаев, когда воинские части самовольно отбирали хлеб, скот, расплачиваясь с крестьянами расписками, производили обыски и аресты, командовали и распоряжались всем, не считаясь даже с ревкомом. Военный Комиссариат, командир Грузинского полка и другие лица, прибывшие из центра, чувствовали себя полными властителями и творили бесчинства. Забегая вперёд, следует отметить, что только приезд А. Ширвани и его энергичные меры положили конец этим явлениям. Чрезвычайный комиссар под угрозой ареста заставил их считаться с ревкомом, как с высшей местной властью. Деньги и ценности, отобранные начальником гарнизона у населения, были возвращены владельцам [2, л. 101].

В июне 1920 г. 1-й Красный Рабоче-крестьянский Грузинский стрелковый полк выступил в поход для подавления предполагаемых контрреволюционных восстаний в Шамахинском уезде. В 5 часов утра 11 июня полк выступил в поход из Кюрдамира к г. Шамахи [1, л. 32]. По пути следования из Кюрдамира в Шамахи некоторыми красноармейцами этого стрелкового полка, совершались многочисленные бесчинства. Были случаи, когда несколько красноармейцев, собравшись в группу, отставали во время больших привалов от своих частей, заходили в знакомые им селения, напивались и под видом обыска занимались грабежами, мародёрством, а также совершали другие преступления [1, л. 2]. Красноармейцы Караогланиянц и Караханянц 13 июня 1920 г. в сел. Сагиян совершили покушение с целью убийства на милиционера Теймура Мешади Али Мамед оглы, нанеся ему тяжёлое ранение в голову. Григорьев, Арзуманов, Багдасаров и Арушамов заходили в деревни и пугали мирных жителей мусульман, распространяя слухи о том, что в Шамахи идёт не Грузинский Красный полк, а армянский. Самозванец армянин Саркисов, именуя себя красноармейцем Грузинского полка, собирал деньги и драгоценности, якобы, для этого полка [1, л. 32]. Эти красноармейцы – армяне были арестованы (18–22 июня 1920 г.) и отправлены в Ревтрибунал 28 дивизии [1, л. 2].

Ревизор НКВД 23 июня 1920 г. Бочаров в своём рапорте отметил, что бесчинства были совершены на национальной почве. Кроме того, он выяснил, что командир полка ежедневно выписывал по пять вёдер вина. В телеграмме начальству он писал, что население уезда просило отозвать указанный полк [1, л. 9].

Комендант Штаба Милорава арестовал врача и красноармейцев 2-й батареи, переливавших в больницу вино из бочки в вёдра. Но арестованные были освобождены по ходатайству командира 2-й батареи, который утверждал, что никто не имеет права вмешиваться в работу медперсонала [1, л. 32].

Так же, как и в других уездах, военные игнорировали местную советскую власть. Председатель Шамахинского ревкома Эглит в “Докладной записке об отношении 1-го Грузинского Красного полка к Шамахинскому уездному Ревкому” от 28 июня 1920 г. перечислил все известные ему бесчинства этого полка и отметил, что выселения, обыски, изъятия вещей, аресты делались без ведома ревкома. “Ревком игнорируется командиром